O‘ZBEK OILALARIDA KITOBXONLIKNI TASHKIL QILISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti

Kutubxona axborot faoliyati fakulteti Kutubxona axborot faoliyati yonalishi 1-bosqich magistranti

Maxamadaliyeva Nigora Abdumuxtor qizi

Tel: +9989944264606

Annotatsiya

Mazkur maqolada o‘zbek oilalarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish jarayoni, uning bugungi kundagi ahvoli hamda rivojlanishiga to‘sqinlik qilayotgan omillar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida oilaning yosh avlod ma’naviy kamolotidagi o‘rni, kitobxonlik an’analarining shakllanish mexanizmlari hamda zamonaviy axborot texnologiyalarining ta’siri o‘rganildi. Shuningdek, oilalarda kitob o‘qish muhitini yaratish, bolalarda mutolaa madaniyatini shakllantirish hamda kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari o‘zbek oilalarida kitobxonlikni rivojlantirish uchun tizimli yondashuv zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kitobxonlik, oila, mutolaa madaniyati, ma’naviy tarbiya, yoshlar tarbiyasi, oilaviy kutubxona.

Kirish.

Jamiyat taraqqiyoti bevosita inson kapitalining rivojlanish darajasiga bog‘liq. Bilimli, mustaqil fikrlaydigan va keng dunyoqarashga ega shaxslarni tarbiyalashda kitobxonlik

muhim omil hisoblanadi. Kitob inson tafakkurini boyitadi, ma’naviy qadriyatlarni shakllantiradi va shaxsning intellektual rivojlanishiga xizmat qiladi.

Tarixiy manbalarga nazar tashlasak, o‘zbek xalqida kitob va ilmga bo‘lgan hurmat qadimdan mavjud bo‘lgan. Sharq mutafakkirlari ilm olish va kitob o‘qishning inson kamolotidagi o‘rni haqida ko‘plab asarlar yaratganlar. Biroq bugungi globallashuv sharoitida axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida yoshlarning kitobga bo‘lgan qiziqishida ayrim pasayish holatlari kuzatilmoqda.

Yosh avlodda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish avvalo oiladan boshlanadi. Oila shaxs ijtimoiylashuvining dastlabki bosqichi bo‘lib, unda shakllangan qadriyatlar insonning keyingi hayotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Agar oilada kitob o‘qish muhitini yaratish va mutolaa an’analarini shakllantirishga yetarli e’tibor qaratilsa, farzandlarda ham kitobga nisbatan qiziqish ortadi.

Shu sababli o‘zbek oilalarida kitobxonlikni tashkil qilish jarayonini ilmiy jihatdan o‘rganish va mavjud muammolarni aniqlash muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolaning maqsadi o‘zbek oilalarida kitobxonlikni rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan omillarni tahlil qilish hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, nazariy tahlil usuli yordamida kitobxonlik madaniyati va oilaviy tarbiya masalalariga oid ilmiy adabiyotlar o‘rganildi. Ushbu usul orqali kitobxonlikning jamiyat va shaxs rivojidagi o‘rni tahlil qilindi.

Bundan tashqari, qiyosiy tahlil metodi orqali turli ijtimoiy muhitlarda kitobxonlik darajasi solishtirildi. Mazkur usul o‘zbek oilalarida kitobxonlik holatini boshqa

ta’limiy muhitlar bilan taqqoslash imkonini berdi.

Shuningdek, sotsiologik yondashuvdan foydalanilib, oilaning bolalar kitobxonligiga ta’siri o‘rganildi. Statistik ma’lumotlar, pedagogik tadqiqotlar hamda ilmiy manbalar asosida kitobxonlikni rivojlantirish omillari tahlil qilindi.

Mazkur metodlar tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta’minlash hamda olingan natijalarni tizimli ravishda tahlil qilish imkonini berdi.

Natijalar.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘zbek oilalarida kitobxonlikni tashkil etishda bir qator muammolar mavjudligi aniqlandi.

Birinchi muammo – zamonaviy texnologiyalarning ta’siri. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va mobil qurilmalarning keng tarqalishi yoshlarning bo‘sh vaqtini ko‘proq virtual muhitda o‘tkazishiga sabab bo‘lmoqda. Bu esa kitob o‘qishga ajratiladigan vaqtning qisqarishiga olib kelmoqda.

Ikkinchi muammo – ota-onalarning kitobxonlik darajasi. Agar ota-onalar muntazam kitob o‘qimasa yoki kitobga qiziqish bildirmasa, bolalarda ham mutolaa odati yetarli darajada shakllanmaydi.

Uchinchi muammo – oilaviy kutubxonaning yetishmasligi. Ko‘plab oilalarda kitoblar soni kam yoki bolalar uchun mo‘ljallangan adabiyotlar mavjud emas.

To‘rtinchi muammo – mutolaa muhitining yetarli darajada shakllanmaganligi. Ba’zi oilalarda bolalarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil qilishga yetarlicha e’tibor berilmaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish uchun oilada muntazam mutolaa muhitini yaratish muhim hisoblanadi.

Muhokama.

Kitobxonlikni rivojlantirish masalasi kompleks yondashuvni talab qiladi. Avvalo, ota-onalar farzandlariga shaxsiy namuna ko‘rsatishi zarur. Agar oilada kattalar kitob o‘qisa, bolalar ham bu jarayonga qiziqish bilan qaraydi.

Shuningdek, har bir oilada kichik bo‘lsa ham oilaviy kutubxona tashkil etish muhimdir. Kitoblarning uy sharoitida mavjudligi bolalarda mutolaaga nisbatan qiziqishni kuchaytiradi.

Bolalar bilan birgalikda kitob o‘qish va o‘qilgan asarlar haqida suhbatlashish ham samarali pedagogik usul hisoblanadi. Bu jarayon bolalarning nutqini rivojlantiradi va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi.

Bundan tashqari, maktab va kutubxonalar bilan hamkorlikni kuchaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, “Bir oila – bir kitob” yoki “Oilaviy mutolaa haftaligi” kabi loyihalar kitobxonlikni targ‘ib qilishda samarali bo‘lishi mumkin.

Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlaridan ham samarali foydalanish zarur. Elektron kitoblar va audiokitoblar yoshlarning kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek oilalarida kitobxonlikni rivojlantirish yosh avlodning ma’naviy va intellektual kamoloti uchun muhim omil hisoblanadi. Biroq zamonaviy texnologiyalar ta’siri, ota-onalarning kitobxonlik darajasi va oilaviy kutubxonalarning yetishmasligi kabi omillar kitobxonlik rivojiga ma’lum darajada to‘sqinlik qilmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq: oilalarda kitob o‘qish an’analarini shakllantirish; oilaviy kutubxonalar tashkil etishni rag‘batlantirish;

ota-onalarning kitobxonlik madaniyatini oshirish; maktab va oila hamkorligini kuchaytirish; elektron kitoblar orqali mutolaaga qiziqishni oshirish.

Mazkur choralar amalga oshirilsa, o‘zbek oilalarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va yosh avlodni ma’naviy yetuk etib tarbiyalash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, 2022.

Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogika asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.

To‘xtaxodjayev N. Pedagogika nazariyasi. Toshkent, 2020.

Rasulov R. Kitobxonlik madaniyati va yoshlar tarbiyasi. Toshkent, 2018.